

УДК 908:930.1

Історична регіоналістика, історичне краєзнавство та історична урбаністика: демаркація предметних полів

І.М. КОВАЛЬСЬКА-ПАВЕЛКО

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, м. Дніпропетровськ, Україна, E-mail: 1-703@i.ua

Авторське резюме

Проведено розмежування предметних полів таких прикладних галузей історичної науки як історичної регіоналістики, історичного краєзнавства та історичної урбаністики. Ці наукові дисципліни мають міждисциплінарний статус, який обумовлює їх специфіку та унікальність.

Показано, що у дослідницькому фокусі історичної регіоналістики знаходиться регіон, який виступає як територія, яка є однорідною з погляду певних визначальних критеріїв і за цими ж критеріями відрізняється від суміжних територій. Історична регіоналістика акцентує увагу на явище регіоналізму, тобто виявляє комплекс соціокультурних, ментально-духовних структур, за допомогою яких формується для певної локально організованої спільноти спільна історична пам'ять, інтегративні настанови тощо.

Визначено, що предметом вивчення історичного краєзнавства є історія рідного краю, «малої батьківщини» (регіону, району, міста, села). Ця історія локалізована в історичних подіях, які матеріалізовані в пам'ятках історії та культури. На відміну від історичної регіоналістики, історичне краєзнавство має більш прикладний характер, приділяє увагу деталям, конкретним аспектам історії рідного краю («малої батьківщини»). Доведено, що історична урбаністика об'єднує предметні поля історичної регіоналістики та історичного краєзнавства в аспекті дослідження історії міських поселень. У дослідницькому фокусі історичної урбаністики знаходиться міський спосіб життя, що дозволяє аналізувати міста в їх цілісності – як специфічні соціокультурні феномени із власними фазами розвитку, в широкому політичному й ідеологічному контексті. Наголошується, що історична урбаністика вивчає урбанізацію та урбанізованість, які пов'язані з утвердженням міського способу життя як феномена культури і сучасної цивілізації. Оскільки урбанізація є процесом, то її характеризують динамічні показники (темпи урбанізації), тоді як урбанізованість характеризується статичними показниками (кількість та частка міського населення, кількість міських поселень, їх площа та ін.). Саме в цьому аспекті історична урбаністика зближується з історичною регіоналістикою.

Ключові слова: історична регіоналістика, історичний регіон, історичне краєзнавство, рідний край («мала батьківщина»), історична урбаністика, історичне місто.

The historical regional studies, local history and urban history: the demarcation of subject fields

I.M. KOVAL'S'KA-PAVELKO

The Oles Honchar Dnepropetrovsk national university, Dnipropetrovsk, Ukraine, E-mail: 1-703@i.ua

Abstract

A distinction of subject fields such application areas as historical science historical regional studies, local history and urban history. These academic disciplines are interdisciplinary status that determines their specificity and uniqueness. It is demonstration that the research focus of historical regional studies is a region that serves as an area that is homogeneous in terms of defining certain criteria and these criteria are different from adjacent areas. The historical regional studies focuses on the phenomenon of regionalism, that reveals the complex cultural, mental and spiritual bodies, through which is formed to a specific local community organized a common historical memory, integrative instruction and more.

Determined that the subject of studies of local history is the history of his native land, 'homeland' (region, district, city, village). This history is localized in the historical events that materialized in the monuments of history and culture. Unlike historical regional studies, local history is more applied nature, pays attention to detail, the specific aspects of the history of his native land ('homeland').

It is proved that combines subject field of urban history, historical regional studies and local history in terms of research into the history of urban settlements. In historical research focus of urban history is urban lifestyle that allows you to analyze the city in their integrity – both sociocultural phenomena with their own phases of development, in the broad political and ideological context. It is noted that the historical urban studies urbanization, which are connected with the adoption of urban lifestyles as a phenomenon of culture and modern civilization. Urbanization represented in two dimensions – dynamic and static. Since urbanization is a process that characterize the dynamic parameters (rates of urbanization), while urbanization is characterized by static parameters (the number and proportion of urban population, the number of urban settlements, its area, etc.). This feature of the urban historical approaches to the historical regional studies.

Keywords: historical regional studies, historical region, local history, native land ('homeland'), the urban history, historic city.

© І.М. Ковальська-Павелко, 2014

Постановка проблеми. Історичні дослідження локалітетів різного рівня є перспективним напрямком сучасної історичної науки, що стрімко розвивається. Історична регіоналістика, історичне краєзнавство та історична урбаністика є самостійними напрямками прикладних історичних досліджень, з одного боку, і спеціальними сферами досліджень відповідно регіоналістики, краєзнавства та урбаністики – з іншого. Незважаючи на їх методологічну близькість, кожний із названих напрямків має свою специфіку, методологічну унікальність, власні предметні поля. Визначаючи доцільність розмежування історичної регіоналістики, історичного краєзнавства та історичної урбаністики, постає нагальна необхідність окреслення предметів прикладних історичних досліджень у цих напрямках.

Аналіз досліджень і публікацій. Зацікавленість в історичному дослідженні локалітетів різного рівня проявилася з новою силою наприкінці ХХ ст. як відповідь на глобалізаційні виклики і водночас як усвідомлення нової ролі локалітетів (окремих регіонів, районів, поселень тощо) у цих нових умовах. До основоположників прикладних локально-історичних досліджень можна віднести А. Геттнера (з його «просторовою наукою»), Р. Хартшорна (з його просторово-часовою парадигмою), Х. Маккіндера та Ф. Броделя (з їх геоісторичними концепціями простору і часу), а також представників американської школи регіональних досліджень (В. Айзард). В Україні систематичні локально-історичні дослідження запроваджено в рамках «земельного» напряму в історичній школі В. Антоновича, де, зокрема, досліджено окремі землі Київської Русі. Власну «обласницьку» школу створив Д. Багалій, в рамках якої досліджувалася Слобожанщина. Локально-історичні дослідження проводилися і в рамках діяльності львівської і київської наукових шкіл М. Грушевського, який широко застосовував статистичний та соціально-психологічний підходи, методи антропології, етнографії, мовознавства. За радянські часи локально-історичні дослідження проводилися в рамках діяльності дніпропетровської школи Д. Яворницького, одеської школи М. Слабченка, а також радянської «районної школи» М. Баранського та М. Колосовського. Серед сучасних українських істориків проблемою історії локалітетів плідно займаються В.П. Бадяк, М.Б. Близняк, Я.В. Верменич, С.З. Заремба, Я.С. Серкіз, а також В. Голубко, С. Качараба, А. Середяк та ін.

Мета дослідження – розкрити наукову унікальність предметних полів історичної регіоналістики, історичного краєзнавства та історичної урбаністики.

Виклад основного матеріалу. Серед локально-історичних галузей досліджень найбільш загальний предмет має історична регіоналістика, яка за своїм предметним полем належить до

спеціальної сфери краєзнавства, яке вивчає територіальну організацію господарського, політичного, соціального розвитку тієї чи іншої країни (т. зв. «зональне краєзнавство»). У полі уваги істориків-регіоналістів потрапляють процеси регіоналізації й регіонального розвитку в природно-географічному, історичному, етно- і соціокультурному контексті. Історична регіоналістика є новим міждисциплінарним науковим напрямом, який спрямований на ретроспективне дослідження регіонів [4, с. 6]. На думку Я.В. Верменич, «діставши статус міждисциплінарного наукового напряму, вона (історична регіоналістика – І.К.-П.) здатна справити помітний вплив на спрямованість регіональної та етнонаціональної політики, сприяти формуванню національної самосвідомості, викоріненню негативних явищ, що можуть виникати на ґрунті гіпертрофованого регіоналізму» [4, с. 14].

Об'єктно-предметну сферу історичної регіоналістики становлять такі блоки питань:

- осмислення регіональної специфіки в просторовому вимірі;
- дослідження історії та історіографії в регіональному контексті;
- ретроспективне дослідження територіальної структури та прогнозування оптимальної моделі регіональної організації;
- регіональні особливості розвитку історичної думки;
- історія регіонів як системоутворюючих цілісностей;
- проблеми локалізації населення і територіальних зв'язків;
- історія колонізаційних процесів, міграцій;
- історія міських і сільських поселень (див.: [10]).

По суті, історична регіоналістика – це поле ретроспективного дослідження процесів життєдіяльності людських спільнот і комунікативних зв'язків у межах історично сформованих регіонів на основі врахування особливостей освоєння простору, характеру розселення, територіальної структури, урбанізованості території, збереженості чи розмитості комплексів традиційної культури.

Центральною категорією історичної регіоналістики є регіон, який у найзагальнішому вигляді виступає як створена силами внутрішнього тяжіння територія, яка є однорідною з погляду певних визначальних критеріїв і за цими ж критеріями відрізняється від суміжних територій. У такому значенні увага дослідника фокусується на домінуванні внутрішніх зв'язків (економічних, соціальних та ін.) як більш інтенсивних щодо зовнішніх, які поєднують регіон з рештою території як частину з цілим. У Хартії регіоналізму, яка ухвалена Європарламентом у 1988 р., дається таке визначення регіону – це «гомогенний простір, що характеризується фізико-географічною,

етнічною, культурною однорідністю, а також спільністю господарських структур та історичної долі» (див.: [14]). Таке достатньо неконкретне і розпливчате визначення регіону не дає можливість окреслити специфічне предметне поле історичної регіоналістики, оскільки за таких умов термін «регіон» позначає різноманітні просторові реальності – від міжконтинентальних до замкнених простором міста. Регіон як предмет історичної регіоналістики варто розглядати як специфічну соціоекосистему з розташованими в її межах поселеннями, ландшафтом, виробничою і культурною інфраструктурою, пам'ятками історії і культури. У цьому контексті регіон набуває трьох різних вимірів: макро-, мезо- і мікрорегіони [4, с. 15].

Характеризуючи предметне поле історичної регіоналістики, варто відзначити, що сучасні регіони відрізняються один від одного не лише господарською та соціальною структурою, але й суспільними настроями, відмінними зовнішніми орієнтаціями населення, специфічними етноконфесійними проблемами. Історичний регіон як предмет історичної регіоналістики варто розглядати як таксономічну одиницю, яка виділена за ознаками своєрідності умов проживання людей на певних територіях, особливостей історичного розвитку, специфічності рис матеріальної і духовної культури, регіональної ідентичності. У цілому історичні регіони формуються за сукупністю різних ознак – фізичних, економічних, політичних, комунікаційно-інформаційних тощо. Як небезпідставно вважає Я.В. Верменич, історична регіоналістика нині дістала можливість виходу на новий рівень міждисциплінарного синтезу – з аналізом «семіотики культурного простору», регіональної самосвідомості, асиміляційних і трансформаційних процесів. Очевидною є необхідність переходу від фрагментарного дослідження того чи іншого регіону до комплексного осмислення регіоналізму і породжуваних ним проблем, а зробити це без заглиблення в пласти історії практично неможливо (див.: [7]).

Найширші можливості для такого заглиблення дає краєзнавство. Визначаючи останнє, український історик Я.С. Серкіз писав, що краєзнавство – це комплексне, наукове і всебічне вивчення певної території (села, міста, області, краю); популяризація і використання результатів цього пізнання з метою наближення життя до науки; засіб навчання і виховання національно свідомих громадян [18, с. 12]. Близьке за змістом та баченням проблеми визначення В.П. Бадяка: «Краєзнавство означає всебічне науково-комплексне дослідження краю та популяризацію і збереження його цінностей як форми збагачення знань, плекання патріотичних почувань» [1, с. 16]. Краєзнавство не лише вводить у канву природничих і соціогуманітарних досліджень місцевий колорит, але й значно розширює та організує коло людей, зацікавлені

них у дослідженні рідного краю. Краєзнавство входить одночасно і в сферу науки, і в сферу громадської діяльності. Притаманні йому комплексність та багатогранність утруднює його розгляд у науковому вимірі. Проте, перевагою краєзнавства є можливість застосувати не лише його наукові основи, але й ту систему зв'язків із громадськістю, які воно забезпечує. На цю особливість краєзнавства звернув увагу ще І. Франко, якому належить пріоритет у введенні до наукового обігу поняття «краєзнавство». У своїй статті «Галицьке краєзнавство» (1892 р.) [20] І. Франко вперше дав наукове обґрунтування цього поняття, виклавши своє бачення місця та ролі краєзнавчих досліджень у вихованні й освіті народу, наголосивши на науково-культурному значенні краєзнавства.

У цілому предметом краєзнавства є природа, населення та господарство, історичне минуле, мистецтво, культура. Все це об'єкти різних наук і відповідно при їх вивченні використовуються різні методи, властиві відповідним галузям знань. Але в усіх напрямках краєзнавчої діяльності є загальний (спільний) предмет вивчення – край.

Поняття «край» – умовне і залежить від того, хто і з якою метою його вивчає. Зокрема, історики акцентують увагу на вивченні історії рідного краю (див.: [2; 11]). Історичне краєзнавство акцентує свою увагу на вивченні історії рідного краю і як складова частина загального краєзнавства являє собою галузь прикладної історії та відрізняється двома суттєвими ознаками:

- локальністю досліджуваних історичних подій, матеріалізованих у пам'ятках історії та культури;

- діяльним характером.

Тобто історичне краєзнавство – це не тільки галузь наукового пізнання, але й сфера активної практичної (просвітницької) діяльності.

Український радянський історик С.З. Заремба вказує, що історичне краєзнавство вивчає історичний, соціально-економічний і культурний розвиток певного краю (регіону, області, району, міста, села) або окремого виробничого колективу. Об'єктом історичного краєзнавства є певний історично-соціальний комплекс з усією сукупністю джерел, в яких тією чи іншою мірою відбивається історія, локалізована не лише в просторі, але і в часі. У цілому історичне краєзнавство досліджує:

- археологічні пам'ятки далеких епох;
- історію окремих територій (країв, губерній, міст і сіл тощо);
- історію поселень, міграцій, динаміку народонаселення;
- історію діяльності людини;
- ментальність, звичаї, соціонормативну культуру;
- соціальну історію і історію суспільних рухів;

- історію науки і культури, у тому числі в інституційному і особистісному вимірах;
- історію містобудування й архітектури, народного мистецтва;
- історію церкви;
- історію краєзнавчого руху;
- пов'язані з краєзнавством проблеми туризму [13, с. 42].

Історичне краєзнавство займається об'єктами, які, з одного боку, належать до загального краєзнавства, з іншого, – до історії. Як частина історичної науки воно базується на тих же методологічних засадах, що й історична наука. Історичне краєзнавство та історична наука взаємозбагачують і взаємодоповнюють одне одного. Як підсистема регіоналістики краєзнавство має виразну специфіку, яка дає підстави для окремого розгляду його когнітивних та соціально-інформаційних функцій. Як відзначає у цьому зв'язку Я.В. Верменич, регіональне дослідження набуває значення краєзнавчих знань тоді, коли у них виникає потреба в контексті вивчення історії «малої батьківщини», того чи іншого регіону або міста. З іншого боку, факти і знання, які здобуваються в рамках краєзнавства, можуть стати надбанням «великої науки», насамперед у руслі осмислення загального і часткового в історичному процесі [8, с. 221].

На думку української вченої-історика, історичне краєзнавство має такі особливості, які створюють йому переваги перед іншими формами історичних досліджень:

- специфічні просторові форми організації конкретного матеріалу і чітка локалізація об'єкта дослідження;
- максимальне наближення до суб'єкта історичного процесу – людини – в її природному та соціокультурному середовищі і можливості відтворити події слідом за їх виникненням;
- практично необмежені евристичні можливості (що дозволяє здійснювати пошук нових джерел у місцевих архівах, місцевій пресі і розширювати їх кола на підставі усних оповідань, опитувань, анкетування, використання особистих спостережень тощо);
- використання здобутків і дослідницьких методів суміжних галузей знання – історичної географії, етнографії, топографії, демографії, соціолінгвістики тощо;
- значні можливості заглиблення у конкретні пласти історії – з деталізацією, яка іншим галузям історичного знання не завжди доступна;
- залучення до пошуку нових джерел та дослідження пам'яток широкого кола аматорів (ентузіастів-студентів, школярів), що дає можливість оптимізувати в такий спосіб підготовку нової зміни дослідників;
- виховання патріотизму на конкретних справах [4, с. 22].

Таким чином, історичне краєзнавство є інтегральним науковим напрямом, який займа-

ється дослідженням історії, природи, населення, господарства, культури, пам'яток у межах певної окресленої частини країни, міста, села, має свою систему зв'язків із громадськістю і на неї спирається.

Співвіднесення предметних полів історичної регіоналістики та історичного краєзнавства дає можливість констатувати, що перша акцентує увагу на явище регіоналізму, тобто виявляє комплекс соціокультурних, ментально-духовних структур, за допомогою яких формується для певної локально організованої спільноти спільна історична пам'ять, інтегративні настанови тощо. Історичне краєзнавство має більш прикладний характер, занурюється в деталі, конкретні аспекти історії рідного краю («малої батьківщини»).

І історична регіоналістика, і історичне краєзнавство тією чи іншою мірою досліджують історію міських поселень. Останнє становить предметне поле історичної урбаністики – галузі соціогуманітарного знання, що досліджує історію розселень, поселень, локаційних процесів, урбанізаційних хвиль; пропонує класифікаційні критерії, які створюють науковий фундамент для віднесення того чи іншого населеного пункту до категорії міст і для поділу міст на певні категорії; вивчає урбанізацію як історичний процес підвищення ролі міста у розвитку суспільства – процес, що викликає зміни у соціальній і демографічній структурі суспільства, культурі, способі життя, психології, а також концентрацію форм спілкування [17, с. 15]. У фокусі уваги історичної урбаністики перебуває весь спектр проблем, що стосуються міського способу життя – від дослідження закономірностей переходу від традиційних (доіндустріальних) до урбаністичних (індустріальних і постіндустріальних) форм міського життя до вивчення різних типів міських культур, простеження еволюції соціокультурної стратифікації міського простору, систем управління містами і міського самоврядування, специфічності міської ментальності.

Дослідницький фокус історичної урбаністики концентрується переважно на питаннях визначення неповторних рис окремих міст, які викристалізувалися в процесі їхньої тривалої чи короткої історії та формування системи урбанізаційних атрибутів – від фортифікаційних і культурно-релігійних до соціальних і архітектурно-планувальних. Історична урбаністика намагається аналізувати міста в їх цілісності – як специфічні соціокультурні феномени із власними фазами розвитку, в широкому політичному й ідеологічному контексті. І в цьому дослідницькому пафосі вона наближається до історичної регіоналістики, проте замість регіоналізму, історична урбаністика вивчає урбанізацію та урбанізованість, які пов'язані з утвердженням міського способу життя як феномена культури і сучасної цивілізації. Урбанізація (від лат.

urbanos – міський) означає процес зростання міст і міського населення та підвищення їх ролі в соціально-економічному та культурному житті суспільства. Географічно цей процес зумовлює просторову концентрацію людської діяльності у порівняно небагаточисленних центрах і ареалах, які відрізняються від масиву сільських поселень вищим рівнем соціально-економічного розвитку. Отже, важливими рисами урбанізації є: збільшення кількості міст і міських жителів; збільшення площ урбанізованих ландшафтів; поширення міського способу життя; збільшення ролі міських поселень у системах розселення і соціально-економічних системах, розвиток взаємопов'язаних форм міського розселення – агломерацій та ін.

Важливою рисою є також зміна людини у місті, яка виявляється у збільшенні різноманітних потреб, підвищенні вимог до якості життя, зміна норм поведінки, культури та інтелекту. Урбанізованість – це рівень чи ступінь розвитку міського життя (стан, досягнутий у процесі урбанізації). Можливі випадки високих темпів урбанізації при низькій урбанізованості, або сповільнення темпів урбанізації при високій урбанізованості. Урбанізація та урбанізованість визначаються різними показниками. Оскільки урбанізація є процесом, то її характеризують динамічні показники (темпи урбанізації), водночас урбанізованість характеризується статичними показниками (кількість та частка міського населення, кількість міських поселень, їх площа та ін.).

Історична урбаністика має яскраво виражений міждисциплінарний характер, оскільки урбаністичні процеси досліджуються, крім істориків, політологами, економістами, географами, демографами, екологами, фахівцями з теорії управління, культурології, соціальної психології та багатьох інших дисциплін. Історична урбаністика намагається опанувати величезний досвід міського розвитку, осягнути сутність міста як соціокультурної цілісності. Предметом історичної урбаністики є історичне дослідження міста. Перші теоретики урбанізму – французькі історики О.Тьєрі та Ф. Гізо визначали місто на основі розрізнення промислового і аграрного виробництва. Їх основна ідея полягає в тому, що виникнення міст знаменує собою зародження нового соціально-політичного, а в подальшому і економічного ладу, що історія міста є історією боротьби буржуазних відносин з феодалним укладом. У марксизмі наголос робився на відокремленні ремесла від землеробства. У культурології увагу привертають насамперед особливості міського ландшафту. Європейська хартія міст (1992) виділяє дві концепції міста:

- місто як археологічний, топографічний, містобудівний осередок людської життєдіяльності;

- місто як історичне та юридичне явище, яке забезпечує фундаментальне ядро (фокус)

суспільного життя [12]. У світовій та вітчизняній практиці міста розглядаються як осередки економічного, науково-технічного і культурного поступу і водночас як локальні суспільно-територіальні системи, центри регіональних територіальних комплексів. Проте у визначеннях міста слід виходити насамперед від способів самоорганізації городян і їх специфічної самосвідомості.

Сучасні глобалізаційні процеси зробили місто не лише економічними й політичними, але й потужними інформаційними й комунікаційними центрами, які обумовлюють темпоритм розвитку сучасної цивілізації. Звідси підвищена увага до процесів становлення міст як адміністративно-територіальних утворень і проблем управління ними.

Часто місто визначається як «історико-конкретна, соціально-просторова форма існування суспільства, яка виникла внаслідок відокремлення ремесла від сільського господарства і є специфічною поселенською структурою» [19, с. 259]. У категоріях соціально-економічної географії «місто – це населений пункт з певною чисельністю населення, що виконує промислові, організаційно-господарські, управлінські, культурні, транспортні та інші функції, переважна більшість жителів якого зайнята поза сільським господарством» [16, с. 166]. Історики, як правило, зосереджують свою увагу на проблемах містобудування та історії архітектури, а також пам'яткознавства, увівши поняття «історичний населений пункт» або «історичне місто» (див.: [5-6; 9]). Цікавим також є міркування істориків щодо співвідношення понять «історична урбаністика» і «історія міста» (див.: [15]).

В економічному і політичному сенсі місто розглядалося М. Вебером (див.: [3]), який вважав можливим говорити лише в тому разі, якщо місцеве населення задовольняє суттєву частину свого щоденного економічного попиту на місцевому ринку, причому значною мірою предметами, виробленими або купленими для збуту місцевим населенням. Кожне місто в цьому сенсі є «ринковим місцем», «ринковим поселенням». Зрозуміло, що одночасно воно може бути місцеперебуванням князя, мати свій ойкос як економічний центр, бути осередком ярмаркової торгівлі. У політичному значенні, за М. Вебером, місто може розглядатися як до певної міри автономний союз, громада з особливими політичними і адміністративними установами. Різниця між економічним і політико-адміністративним визначенням міста для німецького соціолога є принциповою, оскільки лише в останньому сенсі місту належить особлива міська територія. Для міста як економічної категорії головним способом регулювання прибутковості є домоволодіння, а земля тут є лише додатком. Адміністративна ж роль міста значною мірою визначається територією. [16, с. 188-191].

Висновки. Таким чином, історична регіоналістика, історичне краєзнавство та історична урбаністика є прикладними галузями історичної науки, але мають безпосередній зв'язок зі своїми «материнськими» науковими дисциплінами – відповідно регіоналістики, краєзнавства та урбаністики.

Такий міждисциплінарний статус обумовлює специфіку та унікальність предметних полів названих наукових напрямків. Якщо у дослідницькому фокусі історичної регіоналістики знаходиться регіон, який у найзагальнішому вигляді виступає як створена силами внутрішнього тяжіння територія, яка є однорідною з погляду певних визначальних критеріїв і за цими ж критеріями відрізняється від суміжних територій, то предметом вивчення історичного краєзнавства є історія рідного краю, «малої батьківщини» (регіону, району, міста, села), яка локалізована у досліджуваних історичних подіях, матеріалізованих у пам'ятках історії та культури.

Співвідносячи предметні поля історичної регіоналістики та історичного краєзнавства, доводиться констатувати, що історична регіоналістика акцентує увагу на явище регіоналізму, тобто виявляє комплекс соціокультурних,

ментально-духовних структур, за допомогою яких формується для певної локально організованої спільноти спільна історична пам'ять, інтегративні настанови тощо, тоді як історичне краєзнавство має більш прикладний характер, занурюється в деталі, конкретні аспекти історії рідного краю («малої батьківщини»).

Історична урбаністика об'єднує предметні поля історичної регіоналістики та історичного краєзнавства в аспекті дослідження історії міських поселень. У дослідницькому фокусі історичної урбаністики знаходиться міський спосіб життя, що дозволяє аналізувати міста в їх цілісності – як специфічні соціокультурні феномени із власними фазами розвитку, в широкому політичному й ідеологічному контексті. Історична урбаністика вивчає урбанізацію та урбанізованість, які пов'язані з утвердженням міського способу життя як феномена культури і сучасної цивілізації. Оскільки урбанізація є процесом, то її характеризують динамічні показники (темпи урбанізації), тоді як урбанізованість характеризується статичними показниками (кількість та частка міського населення, кількість міських поселень, їх площа та ін.). Саме в цьому аспекті історична урбаністика зближується з історичною регіоналістикою.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бадяк В.П. Історичне краєзнавство як початковий курс [Текст] / В.П. Бадяк // Історичне краєзнавство в системі освіти України: здобутки, проблеми, перспективи: Наук. зб. – Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2002. – С. 15-24.
2. Близняк М. Історичне краєзнавство [Текст]: навч. посібник / М. Близняк. – Острог: Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2011. – 236 с.
3. Вебер М. История хозяйства. Город [Текст] / М. Вебер; пер. с нем. – М.: «КАНОН-пресс-Ц»; «Кучково поле», 2001. – 576 с.
4. Верменич Я.В. Історична регіоналістика в Україні: теоретико-методологічні проблеми [Текст]: автореф. дис. ... д-ра істор. наук: спец. 07.00.01 – історія України / Я.В. Верменич; Ін-т історії України НАН України. – К., 2005. – 31 с.
5. Верменич Я.В. Історичні міста в системі пам'яткоохоронної діяльності та регіонально-історичних досліджень [Текст] / Я.В. Верменич // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики: Зб. наук. праць та спогадів: у 4 ч. – К., 2000. – Ч. 2. – С. 355-369.
6. Верменич Я.В. Історичне місто як об'єкт регіональних досліджень [Текст] / Я.В. Верменич // Історія України. Маловідомі імена, події, факти: Зб. статей. – К., 2000. – Вип. 10. – С. 73-87.
7. Верменич Я.В. Концептуалізація історичної регіоналістики в системі соціогуманітарного знання [Текст] / Я.В. Верменич // Україна соборна. Зб. наук. статей. – К., 2004. – Вип.1. – С. 340-379.
8. Верменич Я.В. Методологічний інструментарій історичного краєзнавства в Україні (XIX – поч. XX ст.) [Текст] / Я.В. Верменич // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії і методики. – К., 1999. – Ч. 3. – С. 216-223.
9. Верменич Я.В. Місто як категорія урбаністики [Текст] / Я.В. Верменич // Історія України. Маловідомі імена, події, факти. Зб. наук. статей. – К., 2004. – Вип. 25. – С. 322-332.
10. Верменич Я.В. Роль і місце історичної регіоналістики в системі соціогуманітарних наук [Текст] / Я.В. Верменич // Історія України. Маловідомі імена, події, факти: Зб. статей. – К., 2002. – Вип. 20-21. – С. 79-94.
11. Голубко В. Історичне краєзнавство: навч. посібник: у 2 ч. / В. Голубко, С. Качараба, А. Середяк. – Л.: Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. – Ч. 1. – 130 с.
12. Європейська хартія міст (Маніфест нової урбаністики) [Текст]: Прийнята на 15-й Пленарній сесії Конгресу місцевих і регіональних влад Європи 29 травня 2008 р.
13. Заремба С.З. До питання про предмет історичного краєзнавства [Текст] / С.З. Заремба // Республіканська наукова конференція з історичного краєзнавства. – К.: б.в., 1980. – С. 41-45.
14. Китинг М. Новый регионализм в Западной Европе [Текст] / М. Китинг; пер. с англ. // Логос. – 2003. – № 6 (40). – С. 67-116.
15. Константинова В.М. «Історична урбаністика» та «історія міста (міст)»: співіснування понять [Текст] / В.М. Константинова // Гілея: наук. вісник. – 2012. – Вип. 56. – С. 119-121.

16. Олійник Я.Б. Вступ до соціальної географії [Текст]: навч. посібник / Я.Б. Олійник, А.В. Степаненко. – К.: Т-во «Знання», 2000. – 204 с.
17. Сайко Э.В. Урбанизация: явление и процесс исторического развития [Текст] / Э.В. Сайко // Урбанизация в формировании социокультурного пространства / Э.В. Сайко (ред.); Научн. совет по истории мировой культуры РАН. – М.: Наука, 1999. – С. 11-46.
18. Серкіз Я. Историчне краєзнавство [Текст]: навч.-метод. посібник / Я. Серкіз. – Л.: ЛОХМІО, 1995. – 76 с.
19. Соціологія [Текст]: підручник / за ред. В.Г. Городяненка; 2-е вид., перероб., доп. – К.: Вид. центр «Академія», 2003. – 560 с.
20. Франко І. Галицьке краєзнавство [Текст] / І. Франко // Збір. творів: у 50 т. – К.: Наук. думка, 1986. – Т. 46, кн. 2. – С. 116-150.

Стаття надійшла до редакції 20.05.2014

REFERENCES:

1. *Badyak V.P.* Istorychne krajeznavstvo yak nachal'nyy kurs (Local history as education course) *Istorychne krajeznavstvo v systemi osvity Ukrainy: zdobutky, problemy, perspektvy. Kam'yanets'-Podil's'kyu*, 2002, pp. 15-24.
2. *Blyznyak M.* Istorychne krajeznavstvo (Local history). Ostroh, 2011, 236 p.
3. *Veber M.* Istoriya khozyaystva. Gorod (History economy. City). Moscow, 2001, 576 p.
4. *Vermenyh Ya.V.* Istorychna rehionalistyka v Ukraini: teoretyko-metodolohichni prob-lem: avtoreferat dys-ertatsiyi doktora istorychnykh nauk (The historical regional studies in Ukraine: theoretical and methodological problems: author's doctoral thesis in historical sciences). Kyiv, 2005, 31 p.
5. *Vermenyh Ya.V.* Istorychni mista v systemi pam'yatkookhoronnoyi diyal'nosti ta re-hional'no-istorychnykh doslidzhen' (Historical cities are already pam'yatkoohoronnoyi activities and regional-historical research) *Spetsial'ni istorychni dystsypliny: pytannya teorii ta metodyky*. Kyiv, 2000, ch. 2, pp. 355-369.
6. *Vermenyh Ya.V.* Istorychne misto yak ob'yekt rehional'nykh doslidzhen' (The historic city as the object of Regional Studies) *Istoriya Ukrainy. Malovidomi imena, podiyi, fakty*. Kyiv, 2000, vol. 10, pp. 73-87.
7. *Vermenyh Ya.V.* Kontseptualizatsiya istorychnoyi rehionalistyky v systemi sotsiohu-manitarnoho znannya (Conceptualization of historical regional studies in system of socio-humanitarian knowledge) *Ukrayina soborna*. Kyiv, 2004, vol. 1, pp. 340-379.
8. *Vermenyh Ya.V.* Metodolohichnyy instrumentariy istorychnoho krajeznavstva v Ukraini (XIX – poch. XX st.) (Methodological tools of local history in Ukraine (XIX - early XX century)) *Spetsial'ni istorychni dystsypliny: pytannya teorii i metodyky*. Kyiv, 1999, ch. 3, pp. 216-223.
9. *Vermenyh Ya.V.* Misto yak katehoriya urbanistyky (The city as a category of urban studies) *Istoriya Ukrainy. Malovidomi imena, podiyi, fakty*. Kyiv, 2004, vol. 25, pp. 322-332.
10. *Vermenyh Ya.V.* Rol' i mistse istorychnoyi rehionalistyky v systemi sotsiohumani-tarnykh nauk (Role and place of historical regional studies in system of socio-humanitarian science) *Istoriya Ukrainy. Malovidomi imena, podiyi, fakty*. Kyiv, 2002, vol. 20-21, pp. 79-94.
11. *Holubko V., Kacharaba S., Sredyakh A.* Istorychne krajeznavstvo (Historical regional studies). L'viv, 2005, ch. I, 130 pp.
12. Yevropeys'ka khartiya mist (Manifest novoyi urbanistyky) (European Charter cities (New Urban Manifesto)): *Pryynyata na 15-y Plenarniy sesiyi Konhresu mistsevykh i rehional'nykh vlad Yevropy 29 travnya 2008 r.*
13. *Zaremba S.Z.* Do pytannya pro predmet istorychnoho krajeznavstva (On the subject of local history) *Respublikans'ka naukova konferentsiya z istorychnoho krajeznavstva*. Kyiv, 1980, pp. 41-45.
14. *Kiting M.* Novy regionalizm v Zapadnoy Yevrope (New Regionalism in Western Europe) *Logos*, 2003, no. 6 (40), pp. 67-116.
15. *Konstantynova V.M.* «Istorychna urbanistyka» ta «istoriya mista (mist)»: spivisnuvannya ponyat' ('Historical Urban' and 'history of the city (cities)': concepts of coexistence) *Hileya*, 2012, vol. 56, pp. 119-121.
16. *Oliynyk Ya.B., Stepanenko A.V.* Vstup do sotsial'noyi heohrafiyi (Introduction to Social Geography). Kyiv, 2000, 204 p.
17. *Sayko E.V.* Urbanizatsiya: yavleniye i protsess istoricheskogo razvitiya (Urbanization: phenomenon and process of historical development) *Urbanizatsiya v formirovanii sotsiokulturnogo prostranstva* / ed. by E.V. Sayko. Moscow, 1999, pp. 11-46.
18. *Serkiz Ya.* Istorychne krajeznavstvo (Local history). L'viv, 1995, 76 p.
19. *Sotsiologiya (Sociology)* / ed. by V.H. Horodyanenko. Kyiv, 2003, 560 p.
20. *Franko I.* Halyts'ke krajeznavstvo (Galician regional studies) *Zibrannya tvoriv*. Kyiv, 1986, vol. 46, b. 2, pp. 116-150.

Ковальська-Павелко Ірина Миколаївна - кандидат історичних наук, доцент
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
Адреса: 49010, м. Дніпропетровськ, просп. Гагаріна, д. 72
E-mail: 1-703@i.ua

Koval's'ka-Pavelko Iryna Mykolayivna – PhD in history, associate professor
The Oles Honchar Dnepropetrovsk national university
Address: 72, Gagarin Avenue, Dnipropetrovsk, 49010
E-mail: 1-703@i.ua